

УДК 332.2:351:316.346.3(477)

А. Васильєв

ДЕРЖАВНА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В ОЦІНКАХ МОЛОДІ

Узагальнено результати соціологічного опитування молодих людей щодо їх відношення до дій органів влади за цим напрямком. Констатовано негативну оцінку державної молодіжної політики та зроблено висновок про необхідність та напрямок її трансформації.

Ключові слова: молодь, державна молодіжна політика, механізм державної молодіжної політики, зайнятість.

Державна молодіжна політика впродовж двох десятиліть існування сучасної незалежної України залишалася достатньо самостійним напрямком діяльності органів влади. Головні засади цього виду державної політики були закладені ще в 1992 р. [1] і відтоді суттєво не змінювалися. За всі ці роки так і не піддавалися аналізу дієвість та результативність державної молодіжної політики. Декілька парламентських слухань, що відбулися впродовж 2004 – 2007 рр., не містили чіткої та всебічної оцінки цієї політики та не зчинили суттєвого впливу на її формування та реалізацію.

Водночас, згідно з Конституцією України, єдиним джерелом влади є народ. Але за два десятиліття існування незалежної України молодь жодного разу не ставала учасником процесу формування державної молодіжної політики. Жодного разу молодь не залучалася до формування цього виду діяльності органів влади. Ніколи при владі не була політична сила, яка позиціонувала себе як молодіжна. Відповідно, жодного разу державна молодіжна політика не піддавалася оцінці своїм головним об'єктом – українською молоддю.

Політика оптимізації системи органів державної влади, розпочата Президентом України В. Януковичем в грудні 2010 р., значно актуалізувала проблему оцінки державної молодіжної політики. Ліквідація спеціалізованого міністерства з питань молоді відбулася з врахуванням виключно потреб системи управління, без дослідження запитів та очікувань молоді як об'єкта управління, який прагне до рівноправності у відносинах із владою. Внаслідок цього проблема об'єктивної оцінки державної молодіжної політики значно загострилася.

Дослідження державної молодіжної політики України має достатньо довгу історію. Цій тематиці присвячено значну кількість досліджень як дисертаційного, так і монографічного типу. За цього, такі дослідження здійснюються далеко не тільки в межах науки державного управління, але й інших наук (наприклад, соціології та політології). Не дивно, що за такої великої кількості досліджень у деяких з них знайшла своє місце і оцінка державної молодіжної політики – як загалом, так і окремих аспектів.

Цьому питанню приділили основну увагу в своїх дослідженнях М. Головатий, М. Канавець, Л. Кривачук, О. Кулініч, Н. Метьолкіна, В. Орлов, І. Парубчак, М. Перепелиця, Р. Сторожук та інші. Проте зазначені науковці не ставили собі за завдання оцінити сприйняття державної молодіжної політики самою молоддю. Така оцінка майже ніколи не здійснювалася з використанням наукових досягнень та в їх контексті. За цього єдиним методом визначення оцінки молоддю молодіжної політики є соціологічне

опитування. Внаслідок цього суттєва прикладна проблема досі залишається невирішеною, відсутня навіть методика такої оцінки.

Одним із поодиноких прикладів застосування соціологічного опитування молоді є дослідження у дисертаційній роботі Н. Метьолкіної механізмів формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні. На основі проведеного нею соціологічного дослідження було встановлено, що молодь критично оцінює зміст урядових заходів: лише третина вважає молодіжну політику пріоритетним напрямом діяльності держави [2].

Іншим прикладом здійснення соціологічного опитування молоді є дослідження І. Парубчаком організаційно-правових механізмів реалізації державної молодіжної політики в Україні на регіональному рівні. Цей науковець здійснив соціологічне опитування студентської молоді Львівської області щодо її ставлення до соціальної цінності (дієвості та необхідності функціонування) молодіжних громадських організацій, метою якого було оцінювання рівня реалізації заходів молодіжної політики на регіональному рівні [3]. Зокрема було встановлено, що значна кількість респондентів вважає, що молодіжні організації непотрібні та не вирішують жодних молодіжних проблем.

Обидва ці дослідження були проведені порівняно давно – у 2009 р. – та стосувалися лише загальних аспектів молодіжної політики. Здійснені вони були в добу надмірного політичного плюралізму, коли неможливо було встановити політичну силу, відповідальну за стан молоді в країні. Зміна ситуації після президентських виборів 2010 р. наново актуалізувала це питання. До того ж, ці дослідження не передбачали диференціації респондентів відповідно до їх компетентності в питаннях формування та реалізації державної молодіжної політики.

Практично одночасно з дисертаційними роботами з державного управління декілька аналітичних центрів провели власні соціологічні дослідження. Зокрема в 2002, 2009 та 2012 рр. Фонд “Демократичні ініціативи” ім. Ілька Кучеріва провів опитування молоді стосовно довіри до окремих соціальних інституцій (зокрема – органів влади). Порівняння результатів цих опитувань за різні роки дало можливість встановити, що молодь України негативно ставиться до державних інституцій і негативне сприйняття зростає. Щодо ставлення молоді до інших суспільних інституцій, необхідно відзначити, що молодь так само негативно ставиться до банків та, водночас, із високою довірою відноситься до церкви. Також потрібно відзначити, що за останні роки в настроях української молоді намітилася тенденція пріоритетності політичних прав та економічних свобод над достатком, що забезпечений авторитарним політичним режимом [4]. Це цілком можна трактувати як зростання бажання української молоді самостійно забезпечувати свій економічний добробут.

Проте жодне з описаних досліджень не забезпечило з’ясування ставлення молоді до державної молодіжної політики України. Все зазначене актуалізує необхідність спеціального дослідження оцінки державної молодіжної політики України самою молоддю.

Мета статті – узагальнення результатів соціологічного дослідження оцінки молоддю державної молодіжної політики.

На сьогодні оцінка актуального стану державної молодіжної політики України самою молоддю залишається невирішеним питанням. Для його вирішення в квітні – травні 2012 р. було проведено нове соціологічне опитування. Опитування проводилося із використанням організаційних структур Молодіжної партії України – єдиної політичної сили, яка позиціонує себе представником молоді та її інтересів в органах влади.

Респондентами стали молоді люди (громадяни України у віці 16 – 35 років) та молоді посадові особи територіальних органів влади, які працюють у підрозділах, діяльність яких спрямована на реалізацію державної молодіжної політики України. Ці респонденти були поділені на дві групи, кожній з яких було запропоновано окремий варіант опитувальної анкети. Всього було опитано 819 молодих людей та 86 посадових осіб органів влади.

Анкета складалася з трьох частин: інформація щодо інтерв'юера, загальна частина та варіативна частина окремо для кожної з двох груп інтерв'юєрів. Основою загальної частини анкети став ряд питань щодо виявлення відношення респондентів до реалізації основних положень Декларації про загальні засади державної молодіжної політики, затвердженої Верховною Радою ще в 1992 р. Респондентам було запропоновано оцінити успішність здійснення державної молодіжної політики України за кожним з її п'ятьох окремих напрямків. По кожному з напрямків було запропоновано чотири варіанти відповідей: “добре”, “задовільно”, “погано” та “не знаю”.

Також респондентам пропонувалося оцінити успішність використання окремих механізмів формування та реалізації державної молодіжної політики України, затверджених тією ж Декларацією 1992 р. [5]. По кожному з цих механізмів було також запропоновано чотири варіанти оцінки: “цілком успішно”, “частково успішно”, “недостатньо” та “погано”.

Варіативна частина включала в себе запитання щодо перспектив державної молодіжної політики України. В цій частині містилися два набори запитань для двох різних категорій респондентів. Варіативна частина анкети для молодих людей, які не були працівниками органів влади, включала набагато простіший набір із трьох питань. Ці питання стосувалися найбільш значущого напрямку реалізації державної молодіжної політики – сприяння зайнятості молоді – та лише одного механізму реалізації цієї політики – створення спеціалізованого фонду.

Результати опитування представили дещо неочікувану картину оцінки молоддю сучасного стану державної молодіжної політики України. Цілком зрозуміло, що переважна більшість опитаних молодих людей, які не є чиновниками, не знають, що загальні засади державної молодіжної політики України були затверджені Верховною Радою ще у 1992 р. (деякі з них тоді ще навіть не народилися). Таких виявилось 98%. З іншого боку, далеко не всі опитані чиновники, відповідальні за реалізацію державної молодіжної політики, вважають цю політику хоча б частково успішною – 35% експертів вважають її “зовсім неуспішною”. Водночас, серед молоді частка тих, хто вважає державну молодіжну політику “цілком успішною”, досягає 10%. І цей показник є вдвічі більшим, аніж серед експертів, де кількість тих, хто вважає цю політику “цілком успішною”, ледве сягає 5%. Наглядно ці результати представлені на рис. 1.

При оцінці конкретних напрямків та механізмів здійснення молодіжної державної політики формується ще менш оптимістична картина. Переважна більшість респондентів серед молоді виявилася незнайомою з усіма запропонованими для оцінки напрямками та механізмами. За цього, навіть ті респонденти, які високо позитивно оцінювали державну молодіжну політику України, виявилися не набагато більше обізнаними, ніж їх менш оптимістично налаштовані колеги. Серед чиновників кількість обізнаних із напрямками та механізмами державної молодіжної політики виявилася набагато більшою.

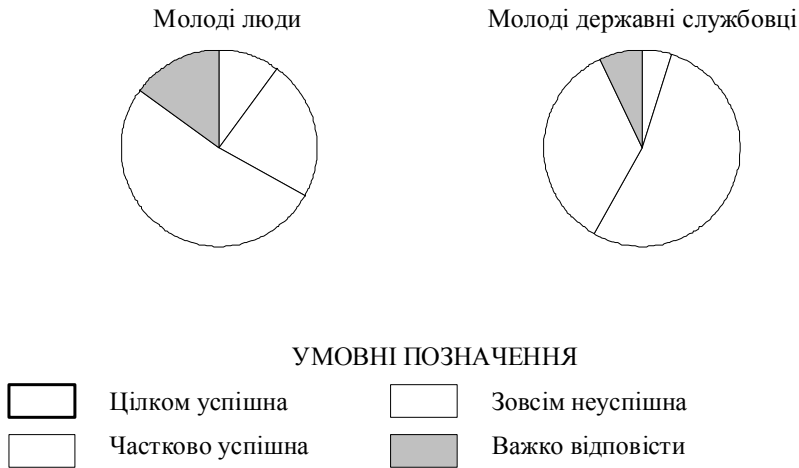

Рис. 1. Загальна оцінка молоддю успішності державної молодіжної політики України

Найбільш негативно з усіх напрямків здійснення державної молодіжної політики України молодь визнала забезпечення зайнятості та правового захисту, а також охорону здоров'я молоді. Відповідно, 75% та 61% респондентів дали цим напрямкам оцінку “погано”. Водночас посадові особи органів влади, які повинні працювати за цими напрямками, не поділяють такої песимістичної позиції молоді. Серед чиновників 65% оцінюють діяльність органів влади із забезпечення молоді зайнятстю та її правового захисту на “добре”, 56% оцінили діяльність держави із охорони здоров'я молоді на “задовільно”. Найвищої оцінки серед чиновників отримав напрямок “оволодіння духовними цінностями та охорона навколишнього природного середовища”. 71% опитаних працівників органів влади оцінили здійснення державної молодіжної політики України за цим напрямком на “добре”.

Аналогічно розрізняються результати оцінки молоддю та чиновниками застосування окремих механізмів формування та реалізації державної молодіжної політики України. На думку респондентів, які представляли молодь, жоден із механізмів не використовується цілком успішно. За окремими механізмами переважають варіанти відповідей були такими:

- прийняття законодавчих актів та управлінських рішень – 60% респондентів оцінили на “недостатньо успішно”;
- проведення щорічних парламентських слухань – 54% респондентів дали оцінку “недостатньо успішно”;
- функціонування в органах влади всіх рівнів окремих підрозділів, що опікуються молоддю – 38% оцінили на “недостатньо успішно” та 36% на “частково успішно”;
- функціонування спеціальних соціальних служб для молоді – 39% “частково успішно” та 35% “недостатньо успішно”;
- цільові державні програми з питань молодіжної політики – 37% “частково успішно”;
- виділення в бюджеті цільових коштів на фінансування державної молодіжної політики – 56% “недостатньо успішно”;

– утворення спеціальних фондів – 73% “недостатньо успішно”.

Як видно з цих результатів, переважна більшість конкретних механізмів формування та реалізації державної молодіжної політики України молоді взагалі незнайома. Єдині механізми, використання яких є хоч частково помітним для молоді, є існування в органах влади окремих підрозділів для роботи із молоддю та функціонування спеціальних соціальних служб для молоді. Це пояснюється тим, що дані установи в своїй діяльності тісно взаємодіють з окремими групами та організаціями молоді. Але загалом молодь надзвичайно слабо проінформована про діяльність органів влади щодо себе.

На відміну від молоді, працівники органів влади набагато краще проінформовані про механізми формування та реалізації державної молодіжної політики України. Така обізнаність пояснюється тим фактом, що саме чиновники здійснюють застосування цих механізмів. За цього, переважна більшість респондентів оцінюють успішність використання цих механізмів переважно позитивно:

– прийняття законодавчих актів та управлінських рішень – 68% “в повній мірі успішно”;

– проведення щорічних парламентських слухань – 51% “частково успішно” та 45% “в повній мірі успішно”;

– функціонування в органах влади всіх рівнів окремих підрозділів, що опікуються молоддю – 96% “в повній мірі успішно”;

– функціонування спеціальних соціальних служб для молоді – 94% “в повній мірі успішно”;

– цільові державні програми з питань молодіжної політики – 87% “в повній мірі успішно”;

– виділення в бюджеті цільових коштів на фінансування державної молодіжної політики – 73% “недостатньо успішно”;

– утворення спеціальних фондів – 72% “недостатньо успішно”.

Як видно з результатів, по двох механізмах позиція чиновників значно співпадає з позицією молоді. Обидві групи респондентів вважають недостатньо успішним виділення в бюджеті цільових коштів на фінансування державної молодіжної політики та утворення спеціальних фондів. Щодо всіх інших механізмів, то посадові особи органів влади визнають їх достатньо успішними. В своїх позитивних оцінках вони, зокрема, практично не звертають уваги на те, що парламентські слухання з проблем молоді проводяться в Україні далеко не щорічно – за двадцять років дії Декларації про загальні засади державної молодіжної політики було проведено лише тільки чотири парламентських слухання з проблем молоді [6–9]. Цей факт змушує вважати оцінку молодіжної політики посадовими особами органів влади недостатньо об’єктивною та надмірно оптимістичною.

Щодо перспектив державної молодіжної політики України погляди посадових осіб органів влади є такими. У чиновників немає домінуючого уявлення про модель цієї політики, хоча прослідковуються певні вподобання: 46% вважають, що вона повинна бути ліберальною, 26% за патерналістську модель, 15% за консервативну, та 13% – централізовану.

Як видно з цих результатів, найбільш прийнятною (із значною перевагою, але без явного домінування) чиновниками вважається ліберальна модель.

Так само в певній ієрархії позиціонуються уявлення чиновників про корисність використання творчої активності молоді для вирішення різних проблем. 71% опитаних вважає це корисним для запровадження інноваційних технологій, 68% – для розвитку

малого підприємництва та самозайнятості населення, 45% – для розвитку високотехнологічного виробництва та 28% – для подолання залежності України від імпортих товарів. Як видно із цих результатів, у посадових осіб органів влади відсутнє спільне єдине уявлення про можливість використання творчого потенціалу молоді для вирішення її власних проблем, оскільки жоден із запропонованих варіантів не набрав 100%.

Більш солідарною є позиція працівників органів влади стосовно конкретних способів реалізації державної молодіжної політики України. 68% опитаних чиновників вважають, що найкращим способом організації реалізації державної молодіжної політики є створення окремої спеціалізованої державної установи або фонду. 69% опитаних вважають корисною справою створення та функціонування спеціалізованого державного фонду молодіжного інвестування, завданням якого повинна стати допомога молодим людям в організації власної підприємницької діяльності. 67% вважають, що такий державний фонд молодіжного інвестування повинен існувати у формі спеціалізованої державної фінансової установи. Щодо наявності територіальних підрозділів, то 86% вважають, що цій установі будуть потрібні підрозділи на регіональному рівні.

Фактично солідарними з чиновниками є молоді люди, які оцінили перспективи здійснення державної молодіжної політики України в напрямку забезпечення молоді роботою. Більшість опитаних негативно оцінюють державну політику України із забезпечення молоді роботою: 63% респондентів вважають її зовсім неуспішною, ще 21% вважають її лише частково успішною (хоча знайшлося 9% респондентів, які вважають її цілком успішною). 86% респондентів вважають, що зайнятість молоді повинна бути найпершим пріоритетом державної молодіжної політики.

Достатньо солідарною є позиція опитаних молодих людей щодо способу забезпечення молоді роботою. 62% респондентів підтримують ідею створення та функціонування спеціалізованого державного фонду молодіжного інвестування, завданням якого повинна бути допомога молодим людям в організації власної підприємницької діяльності. Хоча 22% респондентів не змогла однозначно оцінити цю перспективу.

Висновки

Загалом, оцінка молоддю державної молодіжної політики далека від позитивної. Незалежно від свого статусу (чиновника чи рядового громадянина), молоді люди несхвально оцінюють дії органів влади щодо себе. Хоча, серед молодих працівників органів влади має місце більш толерантне ставлення до результатів діяльності своїх колег.

Щодо перспектив формування та реалізації державної молодіжної політики України, всі респонденти відзначають необхідність надання додаткових можливостей тут саме молоді. Українська молодь вбачає найкращий спосіб вирішення своїх проблем у забезпеченні своєї зайнятості. І найкращим механізмом при цьому молоді вбачається створення спеціалізованої установи у формі державного фонду молодіжного інвестування. Це змушує спеціально розглядати такий варіант зміни державної молодіжної політики та окремо розглянути корисність створення такого фонду.

Література

1. Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні (зі змінами) [Електронний ресурс] : Декларація № 2859-ХІІ від 15.12.1992 р. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2859-12>.

2. Метьюлкіна Н. Б. Механізми формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні [Текст] : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. з держ. упр.: спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / Метьюлкіна Наталія Борисівна. — Х. : [б. в.], 2009. — 21 с.

3. Парубчак І. О. Організаційно-правові механізми реалізації державної молодіжної політики в Україні на регіональному рівні [Текст] : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. з держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / Парубчак Іван Орестович. — Львів : [б. в.], 2009. — 22 с.

4. Презентація книги Надії Дюк “Наступне покоління в Росії, Україні та Азербайджані: молодіжна політика, ідентичність та зміни” [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/nadiya.htm>.

5. Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні...

6. Про Рекомендації парламентських слухань про становище молоді в Україні “Сільська молодь: стан, проблеми та шляхи їх вирішення” [Електронний ресурс] : Постанова Верховної Ради України № 3238-IV від 20.12.2005 р. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3238-15>.

7. Про Рекомендації парламентських слухань про становище молоді в Україні (щодо підтримки молоді сім’ї, посилення соціального захисту дітей та молоді у 2001 – 2006 роках) [Електронний ресурс] : Постанова Верховної Ради України № 816-V від 22.03.2007 р. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/816-16>.

8. Про Рекомендації парламентських слухань “Забезпечення прав дітей в Україні. Охорона материнства та дитинства” [Електронний ресурс] : Постанова Верховної Ради України № 2894-IV від 22.09.2005 р. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2894-15>.

9. Про Рекомендації парламентських слухань про становище молоді в Україні “Формування здорового способу життя української молоді: стан, проблеми та перспективи” [Електронний ресурс] : Постанова Верховної Ради України № 1425-IV від 03.02.2004 р. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1425-15>.

A. Vasylyev

STATE YOUTH POLICY OF UKRAINE IN THE ASSESSMENTS OF THE YOUTHS

The findings of the survey conducted among young people as to their attitude to the authorities’ actions are generalized. Negative assessment of the state youth policy is stated and the need and the direction of its transformation are concluded.

Key words: young people, state youth policy, the mechanism of state youth policy, employment.